

ZLATKO ALEKSOVSKI
(Kordić i drugi - Lašvanska dolina)

ZATVORENICI KAO ŽIVI ŠTITOVİ
Poslednja nedelja marta 1998. godine

Tužilac Grant Niemann završio je izvođenje dokaza protiv Zlatka Aleksovskog, bosanskog Hrvata optuženog za zločine nad muslimanskim pritvorenicima u logoru Kaonik, srednja Bosna. Izvođenje dokaza okončano je dva i po meseca nakon što je započelo i na njega je utrošeno gotovo dvadeset dana suđenja.

Pitanje korišćenja pritvorenika za žive štitove dobilo je posebno istaknuto mesto prošle nedelje, posle svedočenja više bivših logoraša o teškim i nečovečnim uslovima u logoru Kaonik, telesnom i duševnom zlostavljanju pritvorenika i, posebno, o kopanju rovova i drugim vrstama prinudnog rada. Šest bivših pritvorenika u Kaoniku posvedočilo je da su korišćeni za žive štitove. Krajem januara 1993. godine oni su bili u grupi od 15 Muslimana uz čiju su "pomoć" vojnici Hrvatskog vijeća obrane (HVO-a) uspeli da bez borbe zauzmu dva muslimanska sela. Iskazi te šestorice zaštićenih svedoka podudaraju se u svim važnim pojedinostima.

RAT PROTIV CIVILA
Prva nedelja maja 1998. godine

Postupak vođen prošle nedelje ponovo je upečatljivo pokazao koliko opterećenje predstavljaju za Tribunal zasebna suđenja licima optuženim u jednoj optužnici. Čitave protekle sedmice veštak optužbe pokušavao je da dokaže međunarodni karakter rata u srednjoj Bosni, o čemu su brojni veštaci već svedočili na suđenju Blaškiću.

Prošle nedelje je veštak optužbe u predmetu Aleksovski, profesor Bolonjskog univerziteta Stefano Bianchini, završio svedočenje, koje je započeo krajem februara. On je svoje iskaze potkrepio velikim brojem dokumenata, u rasponu od konkretnih naredaba komandanata Hrvatske vojske u vezi s operacijama u Bosni i Hercegovini do zvaničnih dokumenata međunarodne zajednice (prvenstveno dokumenata Saveta bezbednosti) kojima se zahteva okončanje vojnog mešanja Hrvatske u Bosni. Prema profesoru Bianchiniju, Hrvatska vojska i HVO (vojni i civilni organ bosanskih Hrvata) bili su "tako tesno povezani da su, s političkog i vojnog gledišta, predstavljali jednu vojsku".

Uprkos svom međunarodnom karakteru, rat u Bosni, kako je pomenuti veštak tvrdio, manje je bio sukob tri angažovane vojske (srpske, hrvatske i bošnjačke), a više "rat protiv civila", s ciljem stvaranja etnički čistih teritorija.

SVEDOČENJA LEKARA U KORIST OPTUŽENOG

Treća nedelja juna 1998. godine

Zagrebački advokat Goran Mikuličić pokušao je da umanja težinu slike o Kaoniku i njegovom komandantu/upravniku koju su u ranijim fazama suđenja dali svedoci optužbe (bivši pritvorenici i međunarodni posmatrači), pa je u tu svrhu pozvao svedoke koji su ispričali koliko se Aleksovski brinuo za zdravlje pritvorenika. Dva lekara i pet bolničarki iz zdravstvenog centra u Busovači izjavili su da su im sam Aleksovski ili stražari dovodili obolele pritvorenike, nudeći tada medicinsku pomoć svima - bez obzira na nacionalnost i veroispovest. Te tvrdnje protivreče izjavama nekih pritvorenika da im je u zdravstvenom centru uskraćivana medicinska pomoć pošto bi se predstavili kao Bošnjaci.

Zaposleni u zdravstvenom centru u Busovači tvrdili su da im niko nikada nije doveo pritvorenike s modricama, prelomima ili drugim posledicama batiranja. Po njihovim rečima, svi kaonički logoraši koji su kod njih dolazili na lečenje patili su od hroničnih oboljenja, na primer od visokog krvnog pritiska, srčanih smetnji ili dijabetesa. Da bi to poduprla, odbrana je podnela na uvid zdravstvene kartone nekih obolelih pritvorenika.

Prošle nedelje je, sem osoblja iz zdravstvenog centra u Busovači, svedočio i bivši predsednik Okružnog vojnog suda u Travniku. On se setio slučaja kada ga je Aleksovski pozvao telefonom i zatražio savet o tome šta da radi s nekim vojnicima HVO-a koji su ubili dva zatvorenika. Kaonički komandant/upravnik navodno mu je tom prilikom kazao da je taj izgred prijavio vojnoj policiji te da su protiv četiri pripadnika HVO-a osumnjičena za izvršenje pomenutog zločina podignute krivične tužbe. Svedoku, međutim, nije bilo poznato je li po tim krivičnim tužbama pokrenuta istraga te da li je ijedan od izvršilaca kažnjen za ta ubistva.

TIHOMIR BLAŠKIĆ

(Lašvanska dolina)

TUĐMANOVA MAPA PODELE BiH

Treća nedelja marta 1998. godine

Prošle nedelje se na suđenju hrvatskom generalu Tihomiru Blaškiću kao svedok pojavio Paddy Ashdown, vođ britanskih liberalnih demokrata. Ashdown je pozvan kao posednik čuvene "mape za podelu Bosne", koju je hrvatski predsednik Franjo Tuđman nacrtao na karti jelovnika prilikom svečane večere održane u londonskom Guildhallu 6. maja 1995. godine u sklopu proslave Dana pobeđe u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Ta mapa je prihvaćena prošle nedelje kao dokazni predmet 275A. Prvi zapadni političar koji je kao svedok izišao pred Tribunal, Ashdown je opisao kako je nastala pomenuta mapa i izneo mišljenje o njenom značenju. Pozivajući tog svedoka, optužba je imala za cilj da dokaže međunarodni karakter bosanskog rata. Blaškić je optužen za zločine nad muslimanskim civilima u srednjoj Bosni.

Ashdown je objasnio da mu je na svečanoj večeri mesto bilo kraj Tuđmana te da je predsednika zapitao kako bi po njegovom mišljenju teritorija bivše Jugoslavije mogla izgledati kroz deset godina. Da bi mu pomogao, Ashdown je na pozadini jelovnika naznačio neke osnovne koordinate - jadransku obalu, Sarajevo, Zagreb i Beograd - pa zamolio Tuđmana da popuni praznine na mapi. Tuđman je zaokružio teritoriju Bosne i Hercegovine i zatim je jednim potezom pera presekao na dva dela crtom u obliku slova S. Zapadno od te crte, objasnio je, nalazi se Hrvatska, istočno Srbija. Na Ashdownovo pitanje o budućnosti Bosne i njenih Muslimana, Tuđman je odgovorio da oni neće postojati i da će Muslimani činiti "beznačajan deo hrvatske države". To je Tuđman, bivši istoričar, bliže obrazložio rekavši da su Muslimani "samo Srbi i Hrvati koji se u vreme Otomanskog carstva nisu mogli odupreti Turcima".

Ashdowna je iznenadio "veoma jak rasistički prizvuk u njegovom [Tuđmanovom] pristupu Muslimanima" i Tuđmanov opis bosanskog predsednika Izetbegovića, za koga je on rekao da je "fundamentalist", "Alžirac" i "tamnokožac". S druge strane, Tuđman je s velikim poštovanjem govorio o svom neprijatelju, srpskom predsedniku Slobodanu Miloševiću, napomenuvši Ashdownu da je Milošević "naš čovek" te da se s njim mnogo lakše mogu sklapati poslovi.

Razgovor je prešao na Krajinu, deo Hrvatske tada pod kontrolom srpskih pobunjenika. Tuđman je poverio Ashdownu da će se Krajina vojnom akcijom vratiti pod hrvatsku kontrolu ukoliko se ne nađe političko rešenje pre isteka mandata Ujedinjenih nacija. Pozivajući se na sopstveno vojno iskustvo (bio je oficir u Korpusu kraljevskih marinaca od 1959. do 1972. godine), Ashdown je istakao da bi takva akcija bila "vrlo teška" i da bi prouzrokovala "brojne žrtve". Tuđman je, međutim, bio uveren da će se sve završiti za osam dana i da hrvatska strana neće imati ni 1000 žrtava. Na kraju su se njih dvojica opkladili u ishod te akcije.

Iste večeri Ashdown je u svoj dnevnik zabeležio razgovor s Tuđmanom, ali ga je ozbiljno shvatio tek tri meseca kasnije, kada su se obistinila Tuđmanova predviđanja o Krajini. Početkom avgusta 1995. godine hrvatske snage ušle su u Krajinu bez otpora i bez pretrpljenih žrtava te je vratile pod kontrolu Zagreba. Ashdown je bio ubeđen da je to postignuto ili u sporazumu s Miloševićem ili bar uz njegov prećutni pristanak. Naredni korak očigledno bi bio zajednička akcija za podelu Bosne, kako je predočavala Tuđmanova mapa. To je podstaklo Ashdowna da objavi Tuđmanov crtež. Ashdown se

nadao da će time “upozoriti međunarodnu zajednicu na prave namere i ambicije hrvatskog predsjednika”.

KOMANDNI LANAC

Treća nedelja aprila 1998. godine

Na suđenju generalu Tihomiru Blaškiću - optuženom za navodne zločine koje su snage bosanskih Hrvata izvršile u Lašvanskoj dolini - tužilac je prošle nedelje pozvao dva svedoka u nameri da pokaže “sistematičnost i rasprostranjenost” napadâ na muslimansko civilno stanovništvo u srednjoj Bosni 1992. i 1993. godine. Svedočenja kanadskog pukovnika Remyja Landryja i britanskog izveštača Eda Vulliamyja uglavnom su potvrdila tezu o planiranosti i organizovanosti pomenutih napada te o objedinjenom komandnom lancu po kojem su oni izvođeni. Njihovu kulminaciju predstavljala je ofanziva na desetak muslimanskih sela u Lašvanskoj dolini aprila 1993. godine.

Kanadski oficir i britanski izveštač pratili su i analizirali događaje u srednjoj Bosni iz različitih uglova, no obojica su ipak zaključili da se ništa od onog što su 1992. i 1993. godine tamo videli nije dešavalo slučajno ili pak zbog toga što su neke vojne ili paravojne jedinice izmakle kontroli. Naprotiv, sve je politički bilo unapred smišljeno, vojno isplanirano, a na terenu sprovedeno prema strogo kontrolisanom komandnom lancu.

Pukovnik Landry je od februara do marta 1993. godine bio stacioniran u srednjoj Bosni, najpre kao šef operacija Posmatračke misije Evropske zajednice (PMEZ-a), a onda kao zamenik rukovodioca te misije. S predstavnicima britanskog bataljona u Zaštitnim snagama Ujedinjenih nacija (Unproforu), Hrvatskog vijeća obrane (HVO-a) i Bosanske vojske, on je u tom svojstvu radio u takozvanoj Busovačkoj zajedničkoj komisiji, osnovanoj početkom 1993. godine u pokušaju da se ublaži napeto stanje između ranije savezničkih zaraćenih strana - Hrvata i Muslimana - i normalizuje život u Lašvanskoj dolini. Glavni zadatak pomenute komisije sastojao se u sprovođenju sporazuma o prekidu vatre, kojim su okončana četvoromesečna neprijateljstva između HVO-a i Bosanske vojske.

Hrvati su koristili svaku priliku da uspore sprovođenje sporazuma o prekidu vatre kako bi imali vremena da zavedu kontrolu nad celokupnom teritorijom koja je bila predviđena da uđe u sastav njihove paradržave Herceg-Bosne. Istovremeno su Hrvati i Muslimani nastavili zajedničku borbu protiv Srba u severnoj Bosni. To je “stvorilo utisak [kod članova PMEZ-a] da postoji strateška odluka po kojoj se HVO usredsređuje na srednju Bosnu, a severna Bosna prepušta Srbima”. S druge strane, izjavio je pukovnik Landry u nastavku, na lokalnom nivou nije bilo otvorenog neprijateljstva između hrvatskog i muslimanskog življa u srednjoj Bosni - naprotiv, svako je priželjkivao normalizovanje

situacije. Stanovništvo, po rečima svedoka, “nije shvatalo šta se to događa, kao da ga je neka sila odozgo nagonila da čini ono što nije htelo”.

Svedočenje Eda Vulliamyja (24. aprila) obuhvatilo je duže razdoblje (od avgusta 1992. do februara 1994. godine) i širi prostor - celokupnu teritoriju samozvane hrvatske državnice Herceg-Bosne. On je najpre govorio o svom prvom susretu s Matom Bobanom, tadašnjim predsednikom te državnice, avgusta 1992. godine. Po njegovim rečima, Boban mu je kazao da je “duhovno, kulturno i ekonomski Herceg-Bosna deo Hrvatske, od koje je odvojena zbog nesrećnih istorijskih okolnosti”. Boban mu je dalje rekao da je Bosna i Hercegovina “u istorijskom pogledu hrvatski životni prostor” te da je treba “rašćlaniti na kantone i provincije”. Ovog puta, zaključio je Boban, “Hrvati su naoružani i opremljeni da brane svoju slobodu”.

Vulliamy je izjavio da mu je iz tog dugog razgovora palo u oči nekoliko stvari. Prvo, da je Bobanov monolog u suštini “bio uperen mnogo više protiv njegovih navodnih saveznika Muslimana i vlade u Sarajevu ... nego protiv njegovih navodnih neprijatelja Srba”. Drugo, ton i sadržina Bobanovog monologa podsetili su ga na “glasine” po kojima su srpsko i hrvatsko rukovodstvo postigli taj sporazum o srpsko-hrvatskom komadanju Bosne - prvo na sastanku tadašnjeg srpskog predsednika Slobodana Miloševića i hrvatskog predsednika Franje Tuđmana u Karadorđevu (Srbija) marta 1991. godine, a zatim na sastanku Bobana i tadašnjeg vođa bosanskih Srba Radovana Karadžića u Gracu (Austrija) marta 1992. godine.

U toku jeseni 1992. godine Vulliamy je zapazio “zanimljiv obrazac”, sličan onom koji je zapazio pukovnik Landry. Primetio je da broj sukoba Hrvata i Srba u Bosni opada. Hrvati su povlačili snage s fronta prema Srbima i premeštali ih u oblasti pod muslimanskom kontrolom u kojima su Hrvati bili brojniji od Srba (na primer u srednju Bosnu). Istovremeno su se Srbi usredsređivali na delove Bosne pod muslimanskom kontrolom u kojima je živelo više Srba nego Hrvata (na Srebrenicu i Goražde, recimo). To je podsetilo Vulliamyja na “glasine” o komadanju Bosne i na Bobanov avgustovski ekspeze programa hrvatskih nacionalista.

Na tužiočevo pitanje kakav je zaključak izvukao iz svih tih događaja, Vulliamy je odgovorio: “Da su sva... predviđanja Mata Bobana sprovedena veoma efikasno; sve se slagalo, sve bilo po planu. Postojao je samo jedan komandni lanac, i on je funkcionisao. Ljudi su se povinivali naređenjima”.

Ed Vulliamy je na kraju svedočio u vezi s vašingtonskim hrvatsko-muslimanskim sporazumom o prekidu vatre, koje je postignut februara 1994. godine. Pošto je nekoliko prethodno potpisanih sporazuma o tome prekršeno, Vulliamy i njegove kolege sa skepsom su gledali na novi, ali ih je portparol HVO-a u Mostaru uveravao da će se tog puta “prekid vatre zavesti i poštovati”. Upravo to se i desilo: rat je odjednom prestao.

“[Bio je] doslovno na dugme isključen. Neizbežno je bilo zaključiti sledeće: komandni lanac je postojao. Ta mašina je dobro funkcionisala. Pogubno - ali dobro - oktobra 1992, a efikasno februara 1994. godine u pogledu okončanja rata. Čovek mora biti zahvalan tom komandnom lancu na njegovoj doslednosti i efikasnosti.”

BLAŠKIĆ KONTROLISAO DOGAĐAJE NA TERENU

Prva nedelja maja 1998. godine

Iako je poodavno započelo (24. juna 1997. godine), suđenje generalu Tihomiru Blaškiću, komandantu snaga Hrvatskog vijeća obrane (HVO-a) u srednjoj Bosni u vreme navodnih zločina u Lašvanskoj dolini (1992-1993), i dalje je u fazi izvođenja dokaza optužbe. Kako kažu posmatrači, glavni tužilac na suđenju Mark Harmon (Sjedinjene Države) odabrao je “strategiju prezasićivanja”, u okviru koje bezbrojni svedoci potvrđuju svaku tačku optužnice po nekoliko puta. Do danas je pred sud izišlo blizu 100 svedoka optužbe, a bar polovinu od njih činili su Muslimani iz gradova i sela Lašvanske doline koji su preživeli vojnu ofanzivu HVO-a 1993. godine - planiranu, organizovanu i koordiniranu, kako stoji u optužnici.

Veći deo prošlonedeljnog postupka odvijao se na zatvorenom zasjedanju, dok su svedoci Jean Marc Lantier i “NN” svedočili na javnom pretresu. Lantier je kapetan kanadske vojske koji se u dve prilike - početkom i krajem 1993. godine - nalazio u kanadskom bataljonu Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (Unprofora), stacioniranom u Vitezu, gde je bio smešten jedan od štabova optuženog Blaškića. U vezi s napadom aprila 1993. godine na desetak muslimanskih sela u Lašvanskoj dolini, kapetan Lantier je tvrdio da je to neosporno bila organizovana i koordinirana vojna operacija. U vojnom smislu, izjavio je Lantier, optuženi Blaškić potpuno je kontrolisao situaciju na terenu. Takođe je kazao da mu je sam Blaškić, tada u činu pukovnika, potvrdio u proleće 1993. godine da se sve jedinice u toj oblasti - uključujući paravojne - nalaze pod njegovom kontrolom i komandom.

RAT HVO-a PROTIV MUSLIMANSKIH CIVILA

Druga nedelja maja 1998. godine

Dana 24. aprila svedok optužbe britanski izveštač Ed Vulliamy završio je neposredno svedočenje na suđenju Tihomiru Blaškiću primećujući da je sutradan po sklapanju vašingtonskog sporazuma od 24. februara 1994. godine hrvatsko-muslimanski rat “odjednom prestao ... kao kad škljocnete prekidačem”; on je zaključio da “čovek mora biti zahvalan tom komandnom lancu na njegovoj doslednosti, uverljivosti i efikasnosti”. U ponedeljak 11. maja, tokom unakrsnog ispitivanja svedoka optužbe, Blaškićev branilac Russel Hayman pobrojao je desetak sporazuma o prekidu vatre u hrvatsko-muslimanskom ratu koji nikada nisu poštovani i upitao svedoka da li bi mogao da

zaključio da u tim prilikama “komandni lanac HVO-a nije funkcionisao ‘dosledno, uverljivo i efikasno’”. “Ostajem pri onom što sam rekao”, uzvratilo je Vulliamy, ukazujući na razlike između lokalnih prekida vatre ili “pauza u borbi” i vašingtonskog sporazuma o prestanku neprijateljstava, postignutog pod snažnim američkim pritiskom i pretnjom sankcija. Vulliamy je, štaviše, dopunio raniji iskaz tvrdnjom da je “trajni prekid vatre naređen komandnim lancem koji je dozeo do Zagreba”.

Sudija Fouad Riad prvi put je intervenisao za vreme unakrsnog ispitivanja, nakon što je branilac upitao je li ultimatum HVO-a Bosanskoj vojsci predstavljao početak “sveopšteg rata”. “Jeste”, odgovorio je Vulliamy, “ali ne između HVO-a i Bosanske vojske, nego [rata] HVO-a protiv muslimanskih civila”. U tom trenutku je sudija Riad intervenisao pitanjem da li je to bio “rat dve strane ili rat protiv civila”. Svakako, odgovorio je svedok, “bio je to rat protiv civila. Malo se šta od zbivanja u Bosni može opisati kao rat vojski. Mi volimo da upotrebljavamo termin ‘izbeglice’, u smislu prateće pojave rata između vojski, ali izbeglice su u tom sukobu bile njegova sirovina, njegov *raison d’être*. U tome i jeste bila cela stvar: rat se zapravo i vodio oko premeštanja stanovništva”. Riad je na to ponovo zapitao: “Može li se nazvati pokoljem?” Svedok je odgovorio: “Da, tačno. ‘Rat’ nije baš ispravna reč. Bilo je to gore od rata”.

Pošto je iz svedočenja Vulliamyja zaključio da su “ciljeve etničkog čišćenja odredili Boban i drugi politički vođi”, sudija Riad upitao je svedoka jesu li ti vođi odredili i sredstva za sprovođenje pomenute politike ili su pak izbor sredstava (granatiranje, spaljivanje sela, ubistva, progon stanovništva, logori ...) prepustili neposrednim izvršiocima. Vulliamy je primetio da je izbor sredstava “donekle varirao” te da je u nekim regionima ta politika sprovedena s više “oduševljenja” nego u drugim. Sudija Riad je onda zamolio svedoka da rangira zločine u Lašvanskoj dolini (za koje je Blaškić optužen) na uporednoj listi grozota u hrvatsko-muslimanskom ratu 1993-1994. godine. Na vrhu Vulliamyjeve “liste grozota” našao se Mostar, ali Lašvanska dolina - s pokoljem u Ahmićima, automobilskom bombom u Starom Vitezu i morbidnom “razmenom leševa”, kojoj je Vulliamy lično prisustvovao (4 tela Hrvata za 92 tela Muslimana) - nije “bila pri samom dnu lestvice varvarstava”.

Odgovarajući na jedno pitanje predsedavajućeg sudije Jorde, Vulliamy je rekao da tokom njihovih razgovora Mate Boban nije pominjao optuženog Blaškića po imenu, ali je često govorio o Vitezu (gradu u Lašvanskoj dolini) i njegovom značaju za “hrvatsku stvar”. Međutim, zaključio je svedok, imajući na umu da je optuženi dugo zauzimao položaj komandanta tako značajne oblasti takozvane Herceg-Bosne, “logično je pretpostaviti da je on uživao [Bobanovo] poverenje”.

Prošle nedelje su, sem britanskog izveštaja, samo još dva svedoka javno istupili na suđenju Blaškiću. Prvi od njih, kanadski kapetan Henrick Libert, iz kontingenta Unprofora, tvrdio je da se nikad nije sreo s optuženim Blaškićem, ali je smatrao da je

optuženi, kao glavnokomandujući u srednjoj Bosni, odgovoran za odnos HVO-a prema Muslimanima. "U vojsci se može delegirati ovlašćenje, ali ne i odgovornost", rasuđivao je Libert. No odbrana je pri unakrsnom ispitivanju zabeležila važan poen. Ona pokušava da dokaže da optuženi Blaškić ne može snositi odgovornost za zločine izvršene u Kiseljaku, gradu u kojem se nalazio jedan od njegovih štabova, jer je tamo odlazio vrlo retko i uvek u pratnji pripadnika Unprofora, pošto je put Vitez-Kiseljak kontrolisala Bosanska vojska. Libert je, u odgovor na pitanja tužioca, izjavio da je Blaškić mogao stići u Kiseljak "kroz šumu", ali je pri unakrsnom ispitivanju priznao da Unprofor, iz straha od nagaznih mina, nikad nije napuštao glavni put i ulazio u šumu.

Sejad Đozić, imam iz sela Duhri kraj Kiseljaka, bio je poslednji svedok koji je javno dao iskaz. Njegovo svedočenje ticalo se napada HVO-a na tri sela u njegovoj verskoj nadležnosti i njegovog pritvora u kasarni HVO-a u Kiseljaku, odakle ga je oslobodio jedan fratar. Odbrana je takođe zabeležila poen pri njegovom unakrsnom ispitivanju: svedok je potvrdio da muslimanska sela o čijem je stradanju svedočio nisu napale lokalne jedinice HVO-a (pod Blaškićevom komandom), već da su to učinili vojnici iz drugih delova Bosne koji su stigli u Lašvansku dolinu zajedno s hrvatskim izbeglicama, što je bila posledica ofanzive Bosanske vojske u leto 1993. godine.

SPROVODIO POLITIKU ETNIČKOG ČIŠĆENJA

Prva nedelja juna 1998. godine

Ni posle punih mesec dana po zvaničnom otvaranju, Sudnica 2 nema opremu za izobličavanje glasa i lika. Te zaštitne mere se, po pravilu, obezbeđuju za svedoke koji se s razlogom plaše odmazde zbog svedočenja pred Tribunalom. Usled nedostatka opreme za zaštitu svedoka, javnosti je dosad uskraćivana mogućnost da prati neka svedočenja, pošto je nekoliko svedoka sa zaštićenim identitetom, koji je trebalo da se pojave u Sudnici 2, moralo da svedoči na zatvorenim zasedanjima.

Isto se dogodilo prošle nedelje, za vreme suđenja generalu Tihomiru Blaškiću. Znatan deo suđenja održan je bez prisustva javnosti, zbog pomenutih nedostataka Sudnice 2, pa je tako samo jedan svedok javno izišao pred sud.

Brigadir Allister Duncan je u vreme i na mestu navodnih zločina za koje se sudi generalu Blaškiću bio jedan od komandanata britanskog bataljona u sastavu Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (Unprofora). Brigadir Duncan je, u zvaničnom svojstvu, održavao česte kontakte s optuženim, pregovarao s njim o raznim vojnim pitanjima, učestvovao u sklapanju sporazumâ o prekidu vatre i postizanju drugih sporazuma, onih koji su se ticali postupanja prema zatvorenicima i njihove razmene, kao i odnosa vojske prema civilima.

Po rečima ovog svedoka, glavni ideolog etničkog čišćenja te oblasti od bošnjačkog stanovništva bio je Ante Valenta (koji dosad nije optužen, bar ne javno); Dario Kordić (optužen zajedno s Blaškićem u prvobitnoj optužnici Lašvanska dolina) “radio je na političkoj strani stvari”, dok su “oruđe te politike [bili] vojne snage i Blaškić”. Odbrana dotične oblasti (takozvanog viteškog džepa) bila je veoma uspešna, te brigadir Duncan “ne [može da] veruje da bi Hrvati postavili na rukovodeće mesto nekog u koga nisu imali puno poverenje. Iz tog džepa Blaškić je otišao kao narodni heroj, svršio je posao, bio politički prihvatljiv”.

Blaškićev branilac iz Sjedinjenih Država Russell Hayman pokušao je pri unakrsnom ispitivanju da od britanskog oficira dobije potvrdu da u to vreme HVO nije bio “prava vojska”, već više “narodna vojska”, kako bi podupro svoj argument da optuženi nije imao punu kontrolu nad svim vojnim jedinicama koje su delovale u toj oblasti. Iako je priznao da neke Blaškićeve naredbe nisu izvršene, brigadir Duncan je za HVO rekao da je bio “drukčija vojska”, koja je odavala “znake vojske u razvoju”, ali je imala komandnu strukturu “sličnu kao i svaka druga vojska na svetu”.

Hayman je takođe uporno nastojao da dobije od Duncana mišljenje o dva naređenja koja je Blaškić izdao za istragu zločina počinjenih 16. aprila 1993. godine u selu Ahmići (gde je preko 100 bošnjačkih civila ubijeno a sve bošnjačke kuće porušene i spaljene). Brigadir Duncan je izjavio da ne zna za postojanje dva takva naređenja, ali je jasno stavio na znanje da je izveštaj koji je proistekao iz istrage pokrenute na osnovu poznatog mu naređenja bio “skroz neistinit” i “bezvredan”.

DELOTVORAN KOMANDNI LANAC U HVO-U

Poslednja nedelja juna 1998. godine

Prošle nedelje je tužilac pozvao dva nova svedoka koji su nesumnjivo upoznati s vojnom kontrolom i komandnim sistemima - britanskog pukovnika Marka Bowerbotha i holandskog potpukovnika Henrika Morsnika; oni su 1993. godine proveli izvesno vreme u srednjobosanskoj operativnoj zoni (gde je optuženi Blaškić bio komandant). Bowerboth se nalazio u britanskom bataljonu u sastavu Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (Unprofora), a Morsnik je bio član Posmatračke misije Evropske zajednice (PMEZ-a). Poput velikog broja njihovih kolega - britanskih i kanadskih oficira i vojnika - koje su prethodno svedočile o istom predmetu, i Bowerboth i Morsnik potvrdili su pred sudom da je komandni lanac HVO-a bio veoma delotvoran te da je optuženi Blaškić imao kontrolu nad svim jedinicama HVO-a u tom delu srednje Bosne, uključujući specijalne jedinice, na primer “Viteze” i “Džokere”.

Uprkos odbijanju Hrvatske da podnese dokumente relevantne za predmet Blaškić (tražene prvo subpoenaom duces tecum, a zatim obavezujućim nalogom Sudskog veća), tužilac je uspeo da prikupi 113 dokumenata koji ukazuju na ulogu Hrvatske i njene vojske u bosanskom ratu; te dokumente on je prošle nedelje predao sudu. Međutim,

Blaškićevi branioci najavili su da će tražiti da tužilac pozove svedoke koji će potvrditi autentičnost tih dokumenata.

ZEJNIL DELALIĆ I DRUGI
(Čelebići)

ČELEBIĆI - LOGOR ILI ZATVOR?

16. i 17. april 1998. godine

Svedoci odbrane prvooptuženog Zejnila Delalića nastavili su da daju argumente u korist osnovne teze Delalićevog advokata, Edine Residović, koju je ona postavila na početku iznošenja argumentacije odbrane. Prvo, u svojstvu "koordinatora", tvrdili su svedoci, Delalić nije imao nikakvih vojnih ovlašćenja ili odgovornosti, već je bio isključivo zadužen za logistiku i posredovanje između raznih civilnih i vojnih struktura. Drugo, nakon što je jula 1992. godine postavljen za komandanta Taktičke grupe I (obrazovane s ciljem da razbije opsada Sarajeva), Delalić nije bio nadređen vojnim jedinicama u Konjicu - naročito ne onima pod čiju su nadležnost potpadali srpski zatvorenici u logoru Čelebići. Treće, prošlonedeljni svedoci kategorički su porekli da su Čelebići bili "logor", opisujući to mesto kao "zatvor ... načinjen iz nužde zbog velikog broja zatvorenika". A ti zatvorenici - Srbi iz Konjica i okolnih sela - zakonito su uhapšeni, po tvrdjenju svedoka odbrane, jer su se digli na oružje protiv zakonite vlade Bosne i Hercegovine. Nijedan od prošlonedeljnih svedoka ništa nije čuo o navodnom maltretiranju pritvorenika u Čelebićima. Mada su svi svedoci bili u službi civilnih ili vojnih vlasti u Konjicu, niko od njih navodno nije video izveštaj jedne muslimansko-hrvatske istražne komisije koja je juna i jula 1992. godine ispitivala uslove u Čelebićima i potom dala ostavku u znak protesta zbog toga što je našla da se "zatvorenici maltretiraju". Na pitanje "Da li ste čuli za navodno maltretiranje?" Enver Tahirović, tada u zajedničkoj komandi hrvatskih i muslimanskih snaga, odgovori je sledeće: "Naprotiv! Mnogi građani Konjica žalili su se da se prema zatvorenicima postupa bolje nego prema civilima!"

Takođe je zanimljivo to da se ni jedan jedini svedok nije mogao setiti ko je bio logorski (zatvorski)komandant (po optužnici je to bio Zdravko Mucić, postavljen na taj položaj na predlog Zejnila Delalića), uprkos tome što su priznali da su poslovno odlazili u logor, bilo da isporuče hranu ili ćebad, bilo u pratnji stranih delegacija. Sudija Jan zapitao je svedoka Šefkiju Kevrića, pukovnika Bosanske vojske i pratioca misije OEBS-a koja je 1992. godine doputovala u inspekciju logora, jesu li tom prilikom imali susret s logorskim komandantom. "To nije bio logor nego zatvor", odvratio je Kevrić. "Kako god želite, no jeste li imali susret s komandantom?", uporno je nastavljaio sudija. "Stvarno ne mogu da se setim", odgovorio je svedok, koji je, kao zamenik komandanta za logistiku u konjičkom štabu, bio zadužen, između ostalog, za snabdevanje Čelebića. Kevrić je

izjavio da su isporuke vršene na osnovu podnesenih zahteva zatvorske uprave, ali da se ne može setiti ko je te zahteve potpisivao.

SUDIJE GUBE STRPLJENJE S ODBRANOM

Treća nedelja maja 1998. godine

Više od godinu dana sudije Adolphus Karibi-Whyte, Elizabeth Odio Benito i Saad Saood Jan s bezgraničnim strpljenjem podnosili su hirove branilaca četvorice optuženih na suđenju u predmetu Čelebići. Posle 15 meseci odlučili su da okončaju beskrajno ponavljanje nevažnih pojedinosti i argumenata, spreče dalje otezanje suđenja i usredsrede pažnju branilaca na odbranu klijenata od konkretnih optužbi, a ne na branjenje hiljadugodišnje državnosti Bosne i njene tradicije višetničke i viševerške tolerancije, kao i pravdanje njene odbrane od srpske agresije 1992-1993. godine.

Sudsko veće odbilo je da dozvoli Delalićevoj odbrani da po ko zna koji put prikaže video-materijal o srpskom granatiranju Konjica, kao i da izvede neke druge dokaze ocenjene kao nevažne za argumentaciju o navodnoj komandnoj odgovornosti optuženog. Kada je Residovićeva stavila primedbu da sudije nisu ispoljile takvu strogost prema tužiocu i njegovim dokazima, predsedavajući sudija Karibi-Whyte se ražestio: “Ne podmećite mi sopstveno neznanje [pričom] kako mi primenjujemo različita merila! Ja [tu] nemam nikakav lični interes ...”

Cele nedelje su sudije Karibi-Whyte i Jan u istom ili sličnom tonu saobraćali s drugim braniocima. Najgore je prošao Željko Olujić, zagrebački advokat Zdravka Mucića (navodnog komandanta logora u Čelebićima). “Sudsko veće je mislilo da ima posla sa zastupnicima, s profesionalcima koji znaju svoj posao i kako da vode odbranu klijenata”, izjavio je sudija Karibi-Whyte pošto je Olujić podneo spisak s imenima preko 100 svedoka koje je nameravao da pozove kada dođe red na Mucićevu odbranu. Svom kolegi se pridružio sudija Jan primećujući da je odbrana mogla da podnese i “spisak stanovnika nekog grada”, a sudija Karibi-Whyte je zaključio: “Ovaj sud nije cirkus i taj spisak ne možemo prihvatiti!”. Potom je Sudsko veće izdalo nalog odbrani optuženog Mucića da istupi s novim spiskom svedoka, koji će sadržati njihove biografske podatke, uz sažete verzije i približno trajanje svakog svedočenja.

Pri svem tom, posle jednomesečnog prekida, prošle nedelje je odbrana Zejnila Delalića nastavila izvođenje dokaza. Pred sud je izišlo novih pet svedoka, koji su potvrdili glavni argument odbrane da se Delalić ne može teretiti zbog komandne odgovornosti za zločine navodno izvršene 1992. godine nad Srbima koji su se nalazili u logoru (prema optužbi) ili zatvoru Čelebići (kako bi to odbrana htela) u okolini Konjica. Novi svedoci su tvrdili da optuženi Delalić, koji je u vreme navodnih zločina bio “koordinator” hrvatskih snaga (HVO-a) i bošnjačkih snaga (teritorijalne odbrane) u regionu Konjica, nije zauzimao

nikakav vojni položaj niti bio nadređen bilo kome, ponajmanje onima koji su upravljali logorom/zatvorom Čelebići. Svedoci su dalje tvrdili da nijedna vojna jedinica iz Konjica nije stavljena pod Delalićevu komandu kada je on u leto 1992. godine postavljen za komandanta Taktičke grupe 1 (obrazovane radi okončanja opsade Sarajeva) te da on stoga nije mogao biti komandant vojnicima koji su upravljali pomenutim zatvorom/logorom.

Naravno, pet svedoka odbrane “nikad nisu videli”, pa “čak ni čuli” da se u Čelebićima zatvorenici maltretiraju ili ubijaju. Neki prošlonedeljni svedoci, ipak, priznali su da su, za svaki slučaj, intervenisali u cilju oslobađanja srpskih prijatelja iz zatvora/logora. “Ništa nisam hteo da prepustim slučaju”, izjavio je prošle nedelje jedan od svedoka objašnjavajući svoju intervenciju u korist nekog prijatelja Srbina. Naredbe za oslobađanje tih zatvorenika potpisivao je lično Delalić, ali to, po rečima svedoka, nikako ne podrazumeva da je on bio upravnik zatvora/logora.

Poslednja nedelja maja 1998. godine

Odbrana je podnela predlog za primenu sudske nezavisnosti, u kojem se traži da se sudija Elizabeth Odio Benito diskvalifikuje zbog toga što je 8. maja 1998. godine izabrana za potpredsednicu Kostarike. Na taj način, tvrdi odbrana, “ona više ne poseduje kvalifikacije za izbor na mesto sudije Vrhovnog suda u vlastitoj zemlji”, pa otud ne može više biti ni sudija MKTJ.

Član 13 Statuta MKTJ utvrđuje da sudije Tribunala moraju “posedovati kvalifikacije koje se zahtevaju u njihovim zemljama za postavljenje na najviša sudijska mesta”.

Sudijsko telo Sudskog veća II, koje, pored sudije Odio Benito, čine sudija Adolphus Karibi-Whyte i sudija Saad Saood Jan, odbilo je da razmotri predlog odbrane, ističući da je upućen na pogrešnu adresu, to jest da takve zahteve treba podneti predsednici Tribunala sudiji Gabrielle Kirk McDonald.

SUĐENJE U PREDMETU ČELEBIĆI
“ETNIČKA SOLIDARNOST” POPUŠTA
22-27. jun 1998. godine

Pravilo o “etnički čistim” svedocima - koji optužuju “druge”, a brane etničku braću optuženu za ratne zločine - verovatno je dobilo značajan izuzetak tokom prošlonedeljnog nastavka suđenja trojici Bošnjaka i jednom bosanskom Hrvat, optuženim za zlostavljanje srpskih zatvorenika u logoru Čelebići kraj Konjica. Kažemo “verovatno”

zato što su se svi prošlonedeljni postupci na suđenju u predmetu Čelebići vodili na zatvorenim zasedanjima, možda upravo zbog tog izuzetka.

Prošle nedelje je odbrana bosanskog Hrvata Zdravka Mucića, navodnog komandanta logora Čelebići, započela i završila izvođenje dokaza. Od počet

Fond za humanitarno pravo

